

Profesjon i endring

Men masterdebatten var ikke død

Per Halvorsen
journalist

Nora Skjerdingsstad
redaksjonssekretær

Øystein Helmikstøl
journalist i Psykologtidsskriftet

Pasientsikkerhet, profesjonskamp, helsepolitikk. Masterdebatten inneholder det meste og er i ferd med å våkne til liv igjen.

«Presidentkandidatene bør redegjøre for sin holdning til masterne.» Omtrent slik lyder oppfordringen som har dukket opp i sosiale medier der psykologer møtes til meningsbrytning. Hva er det i så fall de skal redegjøre for?

Masterne i psykologi er en sammensatt gruppe. Den inkluderer både dem med gjennomgående psykologi i studiet, og som til syvende og sist vil jobbe klinisk, og de som med bakgrunn i et mer eller mindre sammensatt psykologistudium ønsker å bruke psykologifaget på helt andre samfunnsområder. Masterdebatten handler derfor om en rekke forhold som i ulik grad griper inn i hverandre:

- Hvem som «eier» psykologien som fag.
- Hva som skal til for å kunne kalle seg psykolog, og hvem som dermed har rett til å være medlem av Norsk psykologforening.
- Hva en «psykolog» er i Norge sammenliknet med andre land.

Og i horisonten hviler en mørk stripe som varsler mulig uvær: ELTE-saken, mer om den senere.

Krattskog

Det er hodeløs gjerning selvsagt å legge i vei inn i denne krattskogen av posisjoner, tradisjoner og viktige faglige og helserettslige prinsipper. Vi forsøker likevel. Men aller først et historisk tilbakeblikk:

Landsmøtet 2010: Temaet er «Profesjon i endring». Er tiden inne for å inkludere masterne som medlemmer? I så fall må medlemskapskriteriene endres. Ifølge Psykologforeningens lover gjelder medlemskap bare den som har autorisasjon eller lisens som psykolog etter helsepersonelloven.

Sentralstyret har sagt ja. Forankringsarbeidet har foregått over tid: i møter med lokalavdelinger, på lederkonferanser, i dialog med universitetene. I Psykologtidsskriftet har debatten pågått siden universitetene nedkom med de første masterne i 2005. Også på landsmøtet i 2007 hadde mastersaken vært oppe. Da anbefalte det såkalte konsekvensutredningsutvalget etter intern uenighet ikke å gjøre endringer i medlemskriteriene, noe landsmøtet tok til etterretning.

Tre år senere velger sentralstyret sitt eget spor. Ambisjonen er å være en forening for hele psykologifaget, ikke en «... **nisjeforening for bare en del av psykologien: den som er innrettet mot helse**», slik Tor Levin Hofgaard formulerte det i en kommentar i tidsskriftets aprilutgave et drøyt halvår før selve landsmøtet. Masterne i psykologi skal slippes inn etter nærmere bestemte kriterier.

De skal ha minst 240 studiepoeng i psykologi. For øvrig gjelder EuroPsy-kravene, unntatt kravet om veiledet praksis.

På kollisjonskurs med grasrota

Joar Øveraas Halvorsen. Foto: Frode Nicolaisen

I landsmøtepapirene anerkjenner sentralstyret nivået på utenlandske utdanninger. Under sak 8 side106/107 heter det: «Det finnes svært mange med master- og doktorgrader i psykologi, som er psykologer utenfor Norden, som absolutt har et faglig nivå som tilsvarer, og også kan overgå det vi selv har, men som ikke er innen rammene av det EuroPsy setter.»

Men på grasrota blåser vinden en annen vei. En av landsmøtedelegatene den gangen var Joar Øveraas Halvorsen. Han representerte Sør-Trøndelag lokalavdeling og brukte talerstolen flittig for å argumentere mot sentralstyrets forslag. Han mener det som først og fremst stod på spill, var spørsmålet om hvem som skal ha rett til å kalle seg «psykolog», en tittel som blant annet gir rett til å diagnostisere, drive behandling og fatte vedtak om tvang.

– Hvis beskyttelsen av tittelen oppheves, oppstår usikkerhet om hvem som kan gjøre hva. Det handler til syvende og sist om pasientsikkerhet, påpeker Øveraas Halvorsen i dag.

To typer psykologer?

– Kunne man ikke ha løst dette ved å føye til «klinisk» foran psykologtittelen for å markere at noen faktisk er helsepersonell, mens andre ikke er det?

– Med få unntak er det bare helsepersonell som har beskyttede titler i Norge i dag. Det er hensynet til pasientene som gjør at helsepersonelltitler, som lege, sykepleier og psykolog, er beskyttet. Hvis det kun er tittelen «klinisk psykolog» som skal beskyttes av helsepersonelloven, vil det innebære at enhver – og ikke bare masterutdannede – kan titulere seg «psykolog».

Øveraas Halvorsen mener det er en rekke utfordringer ved å åpne for fri bruk av psykologtittelen.

– Å skulle ivareta to profesjoner (psykologer + EuroPsy-mastere) mener han vil kunne gjøre det vanskeligere for foreningen å kommunisere hvem de representerer.

Som forsker har han likevel et personlig argument for å åpne for medlemskap for masterutdannede:

– Med masterne om bord i Psykologforeningen ville vi kanskje også blitt en forening for forskere. For denne gruppen har vi ikke stått i fremste rekke som fagforening, sier Øveraas Halvorsen, som i dag er psykolog og postdoktor ved St. Olavs hospital i Trondheim.

Forholdet til Psykologiforbundet

Tor Levin Hofgaard

Tilbake til landsmøtet i 2010: Sentralstyret innser raskt nederlaget og trekker forslaget. Landsmøtet lander på et kompromiss: Psykologforeningen skal innta en aktiv rolle som premissleverandør for psykologifaget og samarbeide med andre grupper med høy kompetanse i psykologi. I dag sier Hofgaard følgende om hvorfor sentralstyret handlet som de gjorde:

– Forslaget om å åpne for medlemskap av mastere som hadde en utdanning tilsvarende EuroPsy (bachelor og master med bare psykologi og i tillegg ett års veilederpraksis), ble trukket fordi det ble tydelig at forslaget ikke ville få 2/3 flertall. En redaksjonskomité kom frem til et alternativt forslag som landsmøtet vedtok.

– *Vil du i dag støtte at mastere blir medlemmer?*

– Så vidt jeg kjenner til, er det selv i dag nærmest ingen mastere i Norge som har en bachelor og en master med utelukkende psykologi og i tillegg ett års veiledet praksis. Så en ny medlemskapsdebatt om de veldig få dette ville gjelde for, ville ikke jeg ha prioritert å igangsette, skriver Hofgaard.

Hva har så Psykologforeningen gjort for å følge opp kompromissvedtaket om å samarbeide med andre grupper med høy kompetanse i psykologi? Hofgaard henviser til beretningen til landsmøtet i 2016. Den omtaler blant annet forholdet til Psykologiforbundet – den tidligere Masterforeningen. Forbundet er i dag åpent for medlemskap for alle med utdanning i psykologi, fra bachelornivå og oppover. Av landsmøteberetningen framgår det at det ikke har vært noe samarbeid mellom de to organisasjonene. Begrunnelsen er blant annet at Psykologiforbundet «... oppleves å mangle tydelige, overordnet vedtatte prioriteringer og for oss ha et styre uten et klart politisk mandat.»

Hva er EuroPsy

EuroPsy representerer en minimumsstandard for psykologutdanning i Europa.

EuroPsy-kravet er fem års studier (bachelor + master) pluss ett års veiledet praksis + rett til å kalle seg psykolog.

Standarden har som formål

- å gjøre kvalifiserte psykologtjenester mer tilgjengelige i Europa
- å beskytte forbrukere gjennom kvalitetssikring av tjenestene
- å gjøre psykologer i stand til praktisere på tvers av europeiske landegrenser

EuroPsy er utviklet av den europeiske føderasjonen av psykologforeninger, EFPA . I Norge administreres ordningen av Psykologforeningen.

Flere forskere

Nicklas Poulsen Viki. Foto Nora Skjerdingsstad

Forbundets styreleder Nicklas Poulsen Viki legger ikke skjul på drømmen om at Norsk psykologforening skal ta eierskap til hele bredden av psykologifaget. I øyeblikket er det imidlertid ikke noen formell kontakt mellom de to foreningene.

– Vi har forsøkt å opprette kontakt med Psykologforeningen, men opplever manglende interesse, sier han.

– *Hva ville dere ha tatt opp med Psykologforeningen hvis dere fikk møte dem?*

– Vi ville ha drøftet hvilke arbeidsoppgaver mastere i psykologi kan løse, og hvordan klinikere og systemtenkere i større grad kan samarbeide i kommunene og førstelinjen. Vi ville også gjerne ha fortalt

hvorfor vi mener at mastere som medlemmer vil styrke Psykologforeningen på lengre sikt og få flere forskere interessert i medlemskap, sier han.

Poulsen Viki opplyser at Psykologiforbundet de siste årene har ligget lavt med det som har vært deres kampsak nummer én: at også mastere med et nærmere bestemt nivå på psykologiutdanningen skal få tilgang til psykologtittelen, slik som i utlandet.

– Vi har tenkt at det er en tapt kamp fordi det ikke har vært noen vei inn for å få myndighetene til å endre helsepersonelloven. Psykologforeningen har vært flinke til å ta eierskap til det kliniske feltet og fremheve den kliniske kompetansen også på steder der system er like viktig, for eksempel i satsingen på kommunepsykologer. Samtidig har foreningen tatt til orde for at de representerer en generalistmodell. Når profesjonsutdanningen «eier» både det generelle og det spesialiserte, har det vært vanskelig å få frem psykologimasters kompetanse, sier Poulsen Viki.

Nye muligheter for tapt sak?

Han peker imidlertid på prosesser som han mener kan bidra til å røske litt opp i tittel-spørsmålet igjen:

- 1 Nye nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene (RETHOS), som bidrar til å endre psykologrollen fra en som «bare» er behandler, til en som også i større grad skal kunne påta seg oppgaver på andre samfunnsområder, som samfunnspsykologi og helsefremming, fagområder der det fins egne masterutdanninger
- 2 Utfallet av Elte-rettsaken, som skal opp i Oslo tingrett i midten av oktober.
- 3 Riksrevisjonens kritikk av den norske godkjenningsordningen for yrkeskompetanse fra utlandet.

Hva er RETHOS

Tjenestenes og samfunnets behov må ha større innflytelse på hva psykologer og andre helsearbeidere lærer. Det er bakgrunnen for Nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene (RETHOS), som angir hva slags kompetanse også psykologene skal ha når de er ferdig utdannet.

Utgangspunktet er Meld. St. 13 (2011–2012) Utdanning for velferd – Samspill i praksis. Her blir det vist til at helsetjenestene ikke har innflytelse nok på det faglige innholdet i helseutdanningene, og at utdanningene dermed har vært for statiske.

Poulsen Viki mener at disse prosessene samlet sett viser at det ikke nødvendigvis er hugget i stein hvem som skal ha tilgang på tittelen «psykolog» i Norge. Han mener at tittelspørsmålet kan løses ved å skille mellom kliniske psykologer, som gir plikter og rettigheter etter helsepersonelloven, og psykologer, mastere som ikke har rett til å ta mennesker i behandling.

– Hvis vi beskytter kliniske psykologer i helsepersonelloven, får det null konsekvenser for dem som jobber i spesialisthelsetjenesten. Man kan til og med hevde at man kan skjerpe de faglige kravene til å kalle seg klinisk psykolog, hevder han.

Hva innebærer Riksrevisjonens kritikk

18. juni 2019 offentliggjorde Riksrevisjonen en undersøkelse om godkjenning av utdanning og yrkeskvalifikasjoner fra utlandet. Flesteparten av sakene gjaldt godkjenning av helsepersonell. Riksrevisjonen mener blant annet at det er få av godkjenningsmyndighetene som har avklart hva som skal til for at en yrkesutdanning fra utlandet skal anses for å være vesentlig forskjellig fra tilsvarende norsk utdanning, og dermed utløse kompensierende utligningstiltak.

«Diskriminering av norske mastere»

Sverre L. Nielsen

En som lenge har hatt tydelige meninger om masterne i psykologi, er tidligere leder og generalsekretær, i dag seniorrådgiver og æresmedlem i Psykologforeningen, Sverre L. Nielsen. Han mener det er selvsagt at Psykologforeningen bare skal ha medlemmer som er autoriserte, og sier er diskusjonen om medlemskap for masterne er et sidespor.

– Istedenfor å bruke krefter på medlemskapsdiskusjonen burde Psykologforeningen arbeide for å få opprette en tilleggsutdanning for kvalifiserte mastere som vil bli autorisert som psykolog, sier han. Han mener det er diskriminering når mastere utdannet i utlandet, eksempelvis i Danmark, kan oppnå autorisasjon etter klinisk praksis og veiledning her hjemme, uten at norske mastere kan oppnå det samme.

Nielsen mener Psykologforeningen står i fare for å bli for proteksjonistisk. Han sier det er psykologien som er viktigst, ikke profesjonen. At profesjonen er et middel til å skaffe befolkningen gode kvalitetssikrede tjenester.

– De som skal jobbe som psykologer i helsevesenet, må selvsagt være autoriserte. Men det er naivt å tro at den norske profesjonsutdanningen etter dagens mønster vil bestå i all evighet. Det er viktig å huske at den norske profesjonsutdanningen er et unntak fra den generelle regelen i Europa, sier den tidligere generalsekretæren.

Psykolog i Norge og andre steder

Den norske profesjonsmodellen hviler på tunge historiske tradisjoner. I 1973 vedtok Stortinget psykologloven. Loven hjemlet en autorisasjonsordning som ga psykologer rett til «å ta syke i kur». Loven gjorde psykologer til helsepersonell. Psykologloven pekte mot en annet landemerke i profesjonsutviklingen: Standard for norsk psykologisk embetseksamen. Standarden bygger på

prinsippene om integrasjon av vitenskap og praksis i utdanningen – den såkalte «scientist-practitioner-modellen» – (Bouldermodellen).

Ideelt sett og kort fortalt: «Scientist-practitioner-modellen» legger til rette for at den som til syvende og sist blir autorisert som psykolog, også skal ha tilegnet seg et sett grunnleggende kliniske ferdigheter som det ikke er mulig å lese seg til eller lære seg i en forelesningssal.

Profesjonsutdanningen dreier seg dermed om 1) å forstå problemer, 2) bruke en kunnskapsbase for å finne frem til mest mulig virksom hjelp, og 3) iverksette tiltak på grunnlag av de to foregående. Modellen overlevde kvalitetsreformen, som ble innført ved norske universiteter og høyskoler høsten 2003, og som var resultat av Bologna-erklæringen fra 1999. Reformen innebar en ny gradsstruktur med bachelor- og mastergrader ved samtlige høyere utdanningsinstitusjoner, også i Norge. Disse to elementene – psykologloven og Bouldermodellen – regnes for å være grunnsteinene i byggverket som er psykologprofesjonen, med den høye posisjonen og statusen den har i Norge i dag.

Ifølge Psykologforeningens generalsekretær Ole Tunold er det disse prinsippene som gjør at den norske utdanningen skiller seg fra de aller fleste utdanninger i utlandet, som han mener er overveiende teoretiske.

– Det gjør at praksis og ferdighetstrening må foregå etter oppnådd grad. Slik sett tar det lengre tid å forberede psykologene på selvstendig profesjonsutøvelse, sier Tunold.

«Feilslutning»

Ole Tunold

Tunold mener det er en feilslutning å hevde at «psykolog» er en tittel som beskriver en person med samme utdanning og samme rettigheter og plikter uavhengig av hvor vedkommende er utdannet og jobber. Han viser til at EU i 2013 - 2016 gjennomførte en storstilt evaluering av regulerte profesjoner. Evalueringen dokumenterte store variasjoner både når det gjelder utdanning og arbeidsoppgaver.

– Det er altså ikke slik at en psykolog er en psykolog, uavhengig av hvor du har tatt utdanningen, og hvilke ansvar og rettigheter du har som yrkesutøver, sier han og tilføyer:

– Alle land utdanner psykologer til de roller arbeidsmarkedet tilbyr, enten dette er overveiende offentlig (som i Norge) eller privat (ikke som i Norge). Norske psykologer utdannes til en rolle som helseprofesjon i det norske helsevesenet. Denne rollen er vesentlig forskjellig fra de fleste andre land i Europa.

Helseutdanning eller ikke helseutdanning

Om en psykolog utdannet i utlandet representerer samme yrke som i Norge, ble en brennhet problemstilling da Helsedirektoratet i 2016 endret sin autorisasjonspraksis overfor norske

psykologistudenter uteksaminert fra Eötvös Loránd University i Ungarn. Etter en ny vurdering konkluderte direktoratet med at ELTE-utdanningen likevel ikke ledet fram til kunnskapene og ferdighetene som kreves for å diagnostisere og ta pasienter i behandling i Norge.

– Vi vurderer den utdanningen de har fått i Ungarn, opp mot den norske, og da er det et betydelig avvik, uttalte **avdelingsdirektør i Helsedirektoratet, Anne Farseth til NRK i oktober 2016.**

Dermed kunne de heller ikke innvilges autorisasjon. Det medførte naturlig nok rabalder blant studentene som hadde reist sydøstover med realistisk håp om å kunne jobbe som helsepersonell i hjemlandet, og en intens ballveksling om hva ELTE-studentene faktisk hadde lært, og hvilke plikter og rettigheter de hadde i landet de var utdannet i. **I mai 2018 anla EFTA Surveillance Authority (ESA) formell sak** mot Norge på grunn av Helsedirektoratets praksisendring. ESA mente det kunne være brudd på EØS-avtalen. **Helse- og omsorgsdepartementet svarte** 26. september samme år med å begrunne hvorfor de mener masterutdanningen ved ELTE ikke leder fram til samme yrke som i Norge: Psykologtittelen «okleves pszichológus» utløser ingen rett til å ta jobb som helsepersonell i Ungarn. Det gjør derimot «klinikai szakpszichológus» – klinisk psykolog – som gir autorisasjon i Ungarn. For å oppnå sistnevnte tittel må man fullføre et etterutdanningsprogram over tre til fire år etter masterutdanningen. Programmet er et fulltidsstudium med teori, klinisk praksis og veiledning rettet inn mot klinisk psykologi. Ifølge norske helsemyndigheter er «klinikai szakpszichológus» en profesjonstittel som trolig kan sammenlignes med norsk psykologtittel. Og det er altså ikke denne tittelen ELTE-studentene har studert seg fram til etter fem års studieløp.

I skrivende stund er det en drøy måned til ELTE-saken skal opp i Oslo tingrett 14. oktober. 200 studenter har gått til gruppesøksmål mot staten ved Helse- og omsorgsdepartementet. De mener myndighetene har tolket EØS-reglene feil, at ELTE-kandidatene har rett å få anerkjent utdanningen sin fra Ungarn, og at de dermed har rett til å jobbe som psykologer i Norge. Det er avsatt syv dager til saken. (Se egne intervjuer med ELTE-studentenes advokat **Per Andreas Bjørgan** og **Torje Sunde** fra Regjeringsadvokaten som representerer staten.)